

УДК [070 + 316.77] (477)

**ОСОБЛИВОСТІ АВТОРСЬКОГО НАРАТИВУ
В АНАЛІТИЧНИХ ЖАНРАХ СУЧАСНОЇ
ТЕАТРАЛЬНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ
(НА ПРИКЛАДІ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ДРУКОВАНИХ ВИДАНЬ
НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ)**

Валентина Галацька

*Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара,
вул. Наукова, 13, 49050, Дніпропетровськ, Україна, e-mail: cdep@mail.dsu.dp.ua*

У статті розглянуто особливості авторської оповіді в аналітичних жанрах сучасної театральної журналістики, які продуковані у форми діалогічного, монологічного, тричленного гетерогенного наративу.

Ключові слова: наратив, автор, авторська свідомість, жанр, стиль.

Сучасний український театр на межі тисячоліть перебуває у стадії пошуку нових форм. Головна проекція їх застосування полягає в гармонізації людини як біосоціальної істоти, у розвитку духовного начала в ній, у проникненні в таємниці людської підсвідомості.

Сучасна театральна журналістика, існуючи в аналітичних способах узагальнення мистецьких реалій, відтворює у вигляді важливих медіаподій основні категорії театру (найзагальніші поняття цього синтетичного виду мистецтва), характеристику театральних форм і сценічних жанрів (акція, антимаска бурлеск, водевіль, буфонада тощо), елементи структури вистави (акт, архетип, архітектоніка, діалог, експозиція, зав'язка), аналіз окремих прийомів та засобів сценічної виразності (алегорія, витіснення, гротеск, ексцентризм) [8; с. 25].

Театральна публіцистика, прагнучи адекватно відтворити реалії театрального буття у вербально-оцінній формі, вдається до образного декодування прийомів сценічної виразності театральної системи К. С. Станіславського у словесні, які уособлюють синкретизм вербально-візуально-перформансної парадигми мистецтва Мельпомени.

Таким чином за допомогою художнього структурування відбувається трансформація інформації в аналітичних жанрових модифікаціях рецензії, інтерв'ю, кореспонденції. У реалізації цього творчого “надзавдання” (термін К. С. Станіславського) театральні журналісти вдаються до різних наративних прийомів викладу матеріалу, створюючи індивідуальний символічно-культурний код епохи постмодернізму.

Сучасне суспільство — це соціальний перформанс, суспільство “видовищ та вистав (the society of the spectacle)” [5; с. 176]. Виникненню цього явища

сприяли такі культурні трансформації, як “глобалізація, інтенсифікація способу життя, зміна парадигми соціального пізнання та раціональності” [7; с. 25]. Це зумовило сьогодні особливий фікційний статус існування театрального мистецтва, яке розглядається як мистецька медія [1; с. 214].

Останнім островом автентичної комунікації називає мистецтво Мельпомени швейцарський теоретик Андреас Котте [15; с. 219], підкреслюючи при цьому синкретизм сценічного мистецтва.

Засоби словесного декодування прийомів сценічної виразності у спеціалізованих друкованих засобах масової інформації незалежної України створюють особливу наративну стратегію, яка впливає з природи мистецтва театру як комунікативної системи. Пояснюючи сценічне мистецтво з погляду теорії гри, Крістофер Бальме у монографії “Вступ до театрознавства” слушно зауважує: “Отже, театр ґрунтується на двох протилежних інтенційних ігрових діях. І актор, і глядач виконують кожен свою роль: актор — зображає, глядач — сприймає” [1; с. 84].

Варто зазначити, що сучасні дослідники наратологічного дискурсу (В. Лабов, Ч. Прінс, Ш. Ріммон-Кенан) наголошують на необхідності виділення різниці між простим описом подій і наративом. А відомі наратологи А. Данто, А. Греймас, Ц. Тодоров вказують на те, що наратив “повинен мати тривалу тему й утворювати ціле” [15; с. 73].

У цьому аспекті театральне мистецтво як особлива знакова система, побудована на принципі існування митця в запропонованих обставинах ролі (за К. С. Станіславським — “Если бы...”) [13; с. 77], здатне, на наш погляд, створювати контекстуально зумовлений експресивно-оцінний обмін між наратором (театральний журналіст, критик) і нарахованим (читач).

В українській теорії публіцистики тема наратологічного дискурсу “театральних” жанрів розроблена недостатньо. Головні його дефініції розглядаються сучасною літературознавчою наукою в працях В. Агеєвої, М. Кодака, А. Ткаченка, О. Ткачука та ін. Це зумовлює актуальність міждисциплінарного підходу до проблеми, а також продуктивність типологічного, індуктивно-дедуктивного методів, контент-аналізу, неструктурованого та систематичного спостереження.

Мета статті — виявити специфічні для газетно-журнальної театральної критики особливості авторської нарації, які уособлюють “символічні універсуми мас-медіа” [11; с. 75].

Предметом аналізу обрано спеціалізовані періодичні видання України періоду 2005-2010 рр. (“Кіно — Театр”, “Український театр”, “Просценіум”), всеукраїнська газета “Дзеркало тижня” (з постійною театральною рубрикою), в яких активно продукуються інформаційно-аналітичні жанри журналістики.

Запропонований для аналізу матеріал дає підстави сформулювати такі завдання роботи:

- виявити стан дослідження проблеми авторського наративу в сучасному журналістикознавстві та літературознавстві;
- простежити манеру авторської нарації в аналітичному жанрі театральної рецензії;
- визначити наратологічні прийоми в жанрах інтерв'ю-діалогу та інтерв'ю-монологу.

Доцільно зауважити, що процес перетворення об'єктивної інформації (категорії театру) в художньо-публіцистичну (жанри театральної журналістики)

принципово не розмежований ні в часі, ні в причинно-наслідкових зв'язках. Він може взаємно активізуватись: емоційне враження може спонукати до більш глибокого пізнання, а останнє викликати виважену емоційну реакцію. Таким чином, аксіологічний аспект, який є вираженням емоційної оцінки пізнаного, в тій чи іншій мірі може впливати на формування індивідуально-авторського стилю публіциста, його нарративної манери.

У театральній публіцистиці можна простежити виникнення творчого задуму на рівні емоційно-образного розшифрування теоретичних концептів системи К.С. Станіславського. Цікаво, що емоційна оцінка театральних подій авторами аналітично-художніх жанрів журналістики здійснюється в системі естетичних категорій “драматичного — комічного”, що є специфічним для змісту театального мистецтва. Основоположною в цьому плані є осмислення концепції театальної дійсності, яка базується на аксіологічних вимірах [9; с. 106].

Автори театральних рецензій декодують поняття К. С. Станіславського “наскрізна дія” в символ, вербальний спосіб соціальної комунікації, який здатний передати “характер взаємодії плану змісту і плану вираження” [6; с. 56]. Таким чином утворюється символічний код авторського мислення відомого публіциста О. Вергеліса (газета “Дзеркало тижня”). Так підкреслено символічну природу має алюзивне відтворення реалій сценічної незатребуваності народної артистки України Л. Кадочникової у його проблемному нарисі “Как лететь? Л.Кадочникова сегодня и всегда”: “Иногда поздно вечером прохожу мимо театра по улице Б.Хмельницкого, мне отчего-то чудится странное... Будто в безлюдном зале — кто-то бессмысленно бьётся о сцену уставшими крыльями: я — чайка... Я — актриса... Я — Лариса” [4; с. 17].

У цьому публіцистичному тексті зримо виявляється багата асоціативність образного мислення журналіста, яка має виражену драматичну структуру, що закладена в анафоричній мовленнєвій конструкції. Цей асоціативний прийом отождоження імені Лариса з чайкою відтворює основний принцип системи Станіславського (перебування в запропонованих обставинах ролі) й виступає засобом симультанної нарації.

Символічно-драматична природа мислення О. Вергеліса задає основний тон оповіді, виражає інтелектуально-самодостатню авторську свідомість, проблемну оцінку предмета зображення, що сьогодні є рідкісним явищем театальної журналістики.

Символ як важлива мовно-експресивна одиниця фіксує драматичний емоційний темпоритм тексту, допомагає розшифрувати всі підтексти, які діють, починаючи із заголовків статей (“Как лететь?”, “Львиная доля”, “Мир дворцам — война театрам”, “Кавказский пленник”), і підкреслюють художню вагність публіцистичного стилю О. Вергеліса як головного наратора.

Зауважимо, що рецензія у структурі аналітичних жанрів журналістики посідає головне місце, оскільки здійснює детальний аналіз театального твору з метою встановлення його мистецтвознавчої й загальнолюдської цінності, формування у читача високих естетичних ідеалів. Притому автор повинен оцінити витвір театального мистецтва як соціокультурне явище, застосовуючи аналітичний метод пізнання, який відповідно продукує манеру викладу думки, часто виражену гетерогенним триособовим нарративом: “Сценографія являє собою образ лісу, який виник з самої п'єси. Хіба не вгадав сценограф у цьому поєд-

нанні побуту та метафори сутність всієї чеховської природи, коли за побутовими деталями ховається рухливе й витончене життя людини?” [10, с. 3]

Для жанрової трансформації рецензії, вираженої в монологічному наративі, актуальні конотативність, що виявляє нові змістовно-морфологічні характеристики в означеному медіатексті. Це виявляється у синкретизмі форм рецензії, авторського монологу. Актуалізованими в цьому ракурсі виступають матеріали часопису “Кіно-Театр” (рубрика “На сценах”), які окреслюють стан розвитку національного театрального процесу, представляють широку географію творчих пошуків митців.

Монологічний наратив відзначається в рецензії особистісним емоційно-образним осягненням проблеми розуміння сценічного дійства, інтелектуальним наповненням і разом з тим “ефектом відчуження” в об’єктивному сприйнятті вистави: “Режисерка творчо підійшла до специфічної структури тексту, з одного боку, зберігаючи її ретроспективність, з іншого ж — додаючи такі собі ліричні відступи, які мають передати травматичні спогади Дарусі” [12, с. 5].

Матеріали такого жанрового діапазону постійно наявні у рубриці “На сценах” часопису “Кіно-театр”. Автори театральних рецензій прагнуть знайти свій ракурс бачення значущих подій театрального життя України, художньо моделюючи його в драматично-проблемній манері: “Жанр цей потребує синтетичного поєднання цікавого сюжету, заворожливої музики, професійного вокалу й видовищності у номерах, костюмах, сценографії” [3; с. 42]. Зауважимо, що в театральних рецензіях об’єктивізованість логічно-оцінної манери нарації створюється безсполучниковістю, яка часом “прискорює” драматичний темпоритм публіцистичного мислення.

Інколи театральна рецензія як особлива форма бачення та відтворення фікційного буття синтезує елементи споріднених аналітичних жанрів: кореспонденції-роздуму, статті, що виявляється у масштабності осмислення проблеми, характері образно-зображальних засобів, взаємодії монологічного та триособового гетерогенного наративу.

Естетична сутність драматичного цікаво позиціонується в сучасній театральній журналістиці в численних модифікаціях інтерв’ю, яке виступає формою акторського монологу з притаманною їй сугестивно-медитативною манерою викладу матеріалу. Сьогодні актуалізується така варіація цього жанрового утворення, як інтерв’ю-замальовка з аналітичною преамбулою, що містить авторську оцінку зображуваного. Для неї властива помірна об’єктивізація публіцистичної манери, ампліфікативна форма побудови, стриманий емоційний темпоритм і водночас інтригованість авторської думки. Таким чином відбувається взаємодія монологічного та діалогічного наративів.

Нерідко жанр інтерв’ю-замальовки вибудовується як потік авторської свідомості з концентрацією метафоричних елементів, які виконують “важливі персуазивні та мислетворчі функції” [11; с. 58]. Різноманітно це простежується в матеріалах постійної рубрики “Обличчя” всеукраїнського спеціалізованого часопису “Кіно-театр”, який систематично знайомить читачів з відомими персоналіями сучасного театрального життя України. Підкреслена морально-етична позиція в характеристиці театральної реальності, наприклад, присутня в інтерв’ю Лілії Бондарчук “Вистава — це дійство, в якому присутній дух”.

Народна артистка України Лідія Вовкун осмислює непересічну сутність слова на матеріалі вершинної поезії Ліни Костенко, вводячи читача в запропо-

новані обставини перевтілення в нього: “Місія актриси — доносити до людей слово. Що є вистава? Це дійство, в якому присутній дух творчості. Переживання поетеси поєднується з тим, що усвідомила, готуючи виставу актриса, і в результаті з’являється новий світ” [2; с. 58]. Автор матеріалу створює переконливий монологічний наратив, що уособлює жанрову природу інтерв’ю.

Таким чином в інформаційно-аналітичних жанрах театральної журналістики актуалізуються аксіологічні виміри, які здійснюються у вимірах діалогічного, монологічного, триособового гетерогенного наративів. Для розуміння природи публіцистичної майстерності театального журналіста важлива також позиція головного наратора. Це дозволяє аналізувати концепцію театального буття з позицій духовності та художньої вартості, що виявляється в метафоричності образного моделювання театральних реалій, діалектичній манері викладу матеріалу і створює неповторний символічно-культурний код.

1. Бальме К. Вступ до театрознавства / Бальме Кристофер, — Л.: ВНТЛ. — Класика, 2008. — 270 с.
2. Бондарчук Л. Лідія Вовкун: “Вистава — це дійство, в якому присутній дух...” / Лідія Бондарчук // Кіно-Театр. — 2010. — №4. — С. 58-60.
3. Велимчаниця О. Вистави Донецького театру в Києві / Ольга Велимчаниця // Кіно-Театр. — 2010. — №6. — С. 42-44.
4. Вергеліс О. Как лететь? Л. Кадочникова сегодня и всегда / Олег Вергеліс // Зеркало недели. — 2007. — №32. — С. 16.
5. Гвоздев А. Западноевропейский театр на рубеже XIX и XX столетий / Александр Гвоздев. — Л.-М.: Искусство, 1939. — 378 с.
6. Здоровега В.Й. Теорія і методика журналістської творчості. Навчальний посібник / Володимир Йосипович Здоровега. — Л.: ПАІС, 2000. — 180 с.
7. Клековкін О.Ю. Сакральний театр. Генеза. Форми. Поетика (Структурно-типологічне дослідження) Монографія / Олександр Юрійович Клековкін. — К.: КДІТМ ім. Карпенка-Карого, 2002. — 270 с.
8. Клековкін О.Ю. Межі театру (проблеми термінології) / О.Ю. Клековкін. — Укр. театр. — 2008. — № 4. — С. 20-25.
9. Кузнецова Т.В. Аксіологічні моделі мас-медійної інформації. Монографія / Тетяна Василівна Кузнецова. — Суми: Університетська книга, 2010. — 303 с.
10. Малікова Д. Вистава-привид / Дарія Малікова // Український театр. — 2007. — №2. — С. 3.
11. Павлюк Л. Риторика, ідеологія, персуазивна комунікація / Людмила Павлюк. — Л.: ПАІС, 2007. — 165 с.
12. Погрібна А., Велимчаниця О. “Солодка Даруся”: парадокси інсценізації. — Кіно-Театр. — 2009. — № 1. — С. 5.
13. Про мистецтво театру / упорядкув. В.Довбищенко та Ю.Бобожко, за заг. ред. І.Чабаненка. — К.: Мистецтво, 1954. — 314 с.
14. Ткачук О. Наратологічний словник / О. Ткачук. — Тернопіль: Астон, 2002. — 173 с.
15. Schechner R. Theateranthropologie: Spiel und Ritual im Kulturvergleich / Schechner R. — Hamburg. — 1990. — 240 p.

**PECULIARITIES OF THE AUTOR'S NARRATION
IN ANALYTICAL GENRES
(ON THE BASIS OF THE SPECIAL PUBLISHED EDITIONS
OF THE INDEPENDENT UKRAINE)**

Valentyna Halatska

Oles Gonchar National University of Dnipropetrovsk,
Naukova Str., 13, 49050, Dnipropetrovsk, Ukraine

E-mail: cdep@mail.dsu.dp.ua

The article deals with the peculiarities of the author's narration in analytical and informative genres of the modern theatrical journalism which are manifested in the form dialogical narration.

Key words: narration, author, author's consciousness, genre, style.

**ОСОБЕННОСТИ АВТОРСКОГО НАРАТИВА
В АНАЛИТИЧЕСКИХ ЖАНРАХ СОВРЕМЕННОЙ
ТЕАТРАЛЬНОЙ ЖУРНАЛИСТИКИ
(НА ПРИМЕРЕ СПЕЦИАЛИЗИРОВАННЫХ ПЕЧАТНЫХ ИЗДАНИЙ
НЕЗАВИСИМОЙ УКРАИНЫ)**

Валентина Галацкая

Днепропетровский национальный университет имени Олеса Гончара,
ул. Научная, 13, 49050, Днепропетровск, Украина

E-mail: cdep@mail.dsu.dp.ua

В статье рассматриваются особенности авторского повествования в аналитических жанрах современной театральной журналистики, которые продуцируются в формы диалогического, монологического, трёхчленного гетерогенного нарратива.

Ключевые слова: нарратив, автор, авторское сознание, жанр, стиль.

Стаття надійшла до редколегії 01.09.2011

Прийнята до друку 26.09.2011